

بررسی مؤلفه‌های خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب

فروغ رودگر نژاد

تاریخ دریافت مقاله: ۹۹/۰۹/۱۴ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۹/۱۲/۰۲

چکیده

با توجه به رهنمودهای پیشوایان دینی و اندیشه در آموزه‌ها و باورهای دینی، برای رسیدن به سعادت دنیوی و اخروی و کمال نهایی راهی، جز خودشناسی و خودسازی نیست. خودسازی، اتخاذ روشی برنامه‌ریزی‌شده، دقیق و برگرفته از آموزه‌های توحیدی اسلام و به معنای تکمیل و پرورش نفس و استفاده بهینه از خواست‌ها و تمایلات است. خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی سه محوری است که توسط مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب به آن‌ها اشاره شده است. با اندکی تأمل در بیانیه گام دوم در می‌یابیم که خودسازی مقدمه اجرای بیانیه گام دوم است. هدف پژوهش حاضر، بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب می‌باشد. روش پژوهش مورد استناد، توصیفی و از نوع مروری تحلیلی است. واحد تحلیل، متن بیانیه گام دوم انقلاب می‌باشد. این مقاله با مروری بر بیانات رهبری در قالب یک مدل مفهومی، با شش بعد خودشناسی، هدف‌داری و آینده‌نگری، معنویت و اخلاق، کسب معرفت، تقویت روحیه و خودباوری، قدرت اراده و ایمان، سعی در تبیین بیانیه گام دوم انقلاب در حوزه خودسازی داشته است.

کلمات کلیدی

خودسازی، مدل مفهومی، بیانیه گام دوم انقلاب.

بررسی مؤلفه‌های خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب/رودگر نژاد

مقدمه

خداوند انسان‌ها را برای این خلق کرده تا به کمال واقعی خودشان که همان قرب به خداوند است، برسند. راه رسیدن به کمال و قرب الهی خودشناسی و خودسازی است. انسان‌ها از طریق راه‌های متفاوتی به دنبال خودسازی و بهتر شدن خود هستند. خودسازی یک امر غریزی است و به بقای بیشتر منجر می‌شود. امروزه این ویژگی غریزی باعث می‌شود که افراد به سمت زندگی بهتری سوق پیدا کنند. آن چیزی که دنبال می‌کنید باید اساس پیشرفت و خوشبختی شما باشد. اما در بسیاری از مواقع افراد نمی‌دانند که دقیقاً به دنبال چه چیزی هستند و نمی‌توانند گامی مؤثر در جهت خودسازی‌شان بردارند. اما زمانی که هدف خود را بشناسید، می‌توانید به حرکت خود جهت داده و به خودسازی برسید. واقعیت این است که بدون شناخت نقاط قوت و نقاط ضعف خود، نمی‌توانیم به سمت موفقیت، خوشبختی، هدف متعالی و نهایتاً خودسازی حرکت کنیم.

با توجه به رهنمودهای پیشوایان دینی و اندیشه در آموزه‌ها و باورهای دینی، برای رسیدن به سعادت دنیوی و اخروی، و کمال نهایی راهی جز خودشناسی و خودسازی نیست. خداوند در قرآن می‌فرماید: انسان به خاطر حبّ ذات، ضعف‌های خود را نمی‌بیند و فکر می‌کند نیازی به خودسازی ندارد. غافل از اینکه «ناخود (نفس بدخواه و تمایلات حیوانی)»، هم چون بمب خطرناکی است که در خانه دل نگه‌دار می‌شود و یا هم چون بنزینی که در پستوی بعضی خانه‌هاست و با اندک سهل‌انگاری و بی‌توجهی، آتش‌سوزی روی می‌دهد و کل خانه از بین می‌رود! و البته خطر نفس بدخواه، به مراتب، بیشتر از نگهداری بنزین در خانه است (سوره یوسف، آیه ۵۳). خودسازی به معنای ظاهر خود را آراستن و کوشش برای تهذیب اخلاق خویش است. در اصطلاح، به معنای تکمیل و پرورش نفس و استفاده‌ی بهینه از خواست‌ها و تمایلات به‌صورت هماهنگ و در جای خود می‌باشد (لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۹۹). خودسازی، اتخاذ روشی برنامه‌ریزی‌شده، دقیق و برگرفته از آموزه‌های توحیدی اسلام، برای مهاجرت از طبیعت و تعدیل هویت بشری، در جهت احیاء و پرورش هویت انسانی و الهی انسان، در عرصه حیات عقلانی و عرفانی و در راستای تحقق جامعیت مظهری انسان نسبت به خدای تعالی و تقرب به اوست. بنا بر تعریف ارائه‌شده، خودسازی، تنها منحصر به ترک گناه و انجام تکالیف شرعی یا تهذیب نفس از اسارت‌ها و عادت‌ها و کسب آزادی یا مبارزه با رذایل اخلاقی و کسب فضایل یا انجام عبادت نیست و شامل برنامه‌ی جامع‌ی برای تحقق تمامی این عرصه‌ها، رفع نقایص گوناگون و تکمیل نفس آدمی می‌شود (پرسمان، ۱۳۸۸).

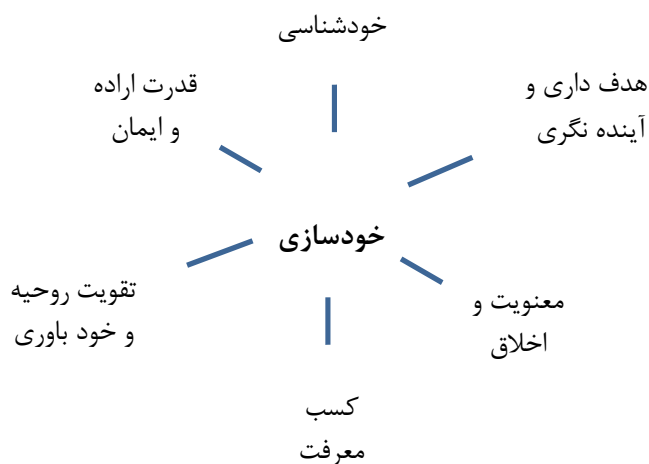
رهبر انقلاب در بند آغازین بیانیه گام دوم، به ورود انقلاب به دومین مرحله «خودسازی»،

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۱، بهار ۱۴۰۰

«جامعه‌پردازی» و «تمدن‌سازی»، اشاره کردند که این امر، لزوم توجه به مقوله خودسازی در حوزه انقلاب و انقلابی‌گری را نمایان می‌کند. پیش از این نیز رهبر انقلاب به این مسئله دقت و نظر خاص داشته‌اند و از خودسازی به‌عنوان «مسئولیت سنگین بر دوش جوانان» یاد کرده (آیت‌الله خامنه‌ای؛ در دیدار مردم؛ ۱۱ دی ۱۳۷۰) و آنان را به خودسازی و تربیت معنوی خویش دعوت نموده‌اند (آیت‌الله خامنه‌ای؛ در دیدار فرماندهان نیروی هوایی ارتش؛ ۱۹ بهمن‌ماه ۱۳۹۰)، اما عمده تمرکز نخبگان فکری و مخاطبان ایشان بر دو مقوله دیگر بوده و از این قلمرو مباحثاتی، تا حدی غفلت شده است. آنچه که ما بیشتر از همه‌ی مقولات، باید در آن پیشروی می‌کردیم و نکردیم، همین عرصه‌ی معنویت و خودسازی و دل را آراستن و اخلاق را زیور دادن است و ما در این زمینه‌ها عقب هستیم (آیت‌الله خامنه‌ای؛ در دیدار مسئولان نظام؛ ۳۱ شهریورماه ۱۳۸۶) (گروه گفت‌وگو فرهنگ سدید، ۱۳۹۸)

مدل مفهومی تحقیق

هدف مقاله حاضر، ارائه یک مدل مفهومی (نمودار شماره ۱) از بیانات رهبری در گام دوم انقلاب در حوزه خودسازی است که می‌تواند به عملیاتی کردن این مفهوم کمک شایانی نماید.

نمودار ۱- مدل مفهومی از خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب

بررسی مؤلفه‌های خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب/رودگر نژاد

تشریح تفصیلی ابعاد خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب

خودشناسی

خودشناسی اصطلاحی در روانشناسی برای توصیف اطلاعات فردی یا خود فرد و دانش فردی در مورد خود فرد است. خودشناسی مرتبط با خوداندیشی، فکر کردن در مورد خود و انتقاد از خود یا حتی پرسش‌گری، انتقاد و قضاوت از تفکر خود محسوب می‌شود. خودشناسی از موضوعات محوری در تربیت انسان و آراستگی وی به فضایل اخلاقی است. اسلام همواره به خودشناسی و معرفت نفس از آن رو که مبدأ حرکت تکاملی انسان در نیل به آفریدگار است، به دو شیوه انفسی و آفاقی تأکید می‌کند. هر یک از راه‌های خودشناسی ضمن آنکه مقدمه‌ای برای شناخت آفریدگار هستند، به انسان در شناخت و تنظیم روابطش با جهان هستی و سایر انسان‌ها نیز کمک می‌کنند. آنچه از این مباحث حاصل می‌شود تأکید و توجه خاصی است که اسلام به نیروی اندیشه و تعقل انسان دارد؛ آن گونه که تفکر و تدبر در آیات هستی و نیز ذات خویشتن را اساس و زیربنای خودشناسی آفاقی و انفسی و نیز تهذیب نفس و کمال معنوی انسان می‌داند. انسان با خودشناسی و آگاهی از توانایی‌ها و استعدادها، فطری و غیر فطری خویش (نقاط ضعف و قوت) می‌تواند در مسیر خودسازی و تهذیب نفس پیش رود و با غلبه بر بعد مادی و تمایلات شهوانی وجود خویشتن، مراحل کمال انسانی را طی کند و در نهایت، به سرمنزل مقصود که همان قرب الهی است برسد. علاوه بر معرفت انفسی، معرفت آفاقی نیز به شناخت انسان از خویشتن کمک می‌کند. تفکر و تدبر در آیات و نشانه‌های هستی سبب می‌شود که انسان از طریق مقایسه میان آفرینش خود و سایر موجودات، از استعدادها و توانمندی‌های خاص خود آگاه گردد و به خودشناسی برسد (ریاضی هروی و شمشیری، ۱۳۹۴). خودشناسی، زیربنای سعادت آدمی در همه جنبه‌های مادی و معنوی زندگی است. انسان در پرتو خودشناسی، به نیازهای درونی و برونی خویش پی می‌برد و عواملی را که مایه تعالی و تکامل است، تشخیص می‌دهد در نتیجه، وظیفه‌شناس می‌گردد و به پاکی و نیکی می‌گراید و سرانجام، به کمالی که لایق مقام انسان است، نائل می‌گردد. در قرآن مجید نیز سرلوحه برنامه پیامبران، تزکیه و تعلیم بیان شده است. در سراسر بیانیه مقام معظم رهبری بر خودشناسی جوانان و شناخت نقاط ضعف و قوت خود جهت رسیدن به تعالی اشاره دارد.

هدف‌داری و آینده‌نگری

خودسازی، آرمانی دست‌نیافتنی و رؤیایی شگرف نیست که تحقق آن، ناممکن پنداشته شود و این گونه

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۱، بهار ۱۴۰۰

نیست که به‌رغم راه سخت رسیدن به آن، مقصدی نادیده و دور از تجربه باشد. امام خمینی رحمه‌الله‌علیه، تجربه برجسته‌ای از خودسازی انقلابی است؛ او که به قلّه‌های رفیع علم و معرفت دست یافته بود با نهضت خود، جهانی را با اندیشه‌های خویش، که در حقیقت همان اندیشه‌های والای اسلامی است، دگرگون ساخت. جهانی که در آن، شرق و غرب مادّی مرزهای انسانیت را زیر پا گذاشته و به سرعت، به اضمحلال و نابودی می‌کشاندند، هرگز گمان نمی‌برد متأثر از مردی شود که پرچم یک نهضت دینی را برافراشته است، اما وعده الهی به حقیقت پیوست که همانا کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کردند، به‌زودی خدای رحمان برای آنان در دل‌ها محبتی قرار می‌دهد؛ و چنین شد که پس از مدّت کوتاهی از قیام امام خمینی و تاکنون که چندین سال از رحلت آن بزرگ‌مرد و فقدان او می‌گذرد، در هر کجای جهان که ندای حقیقت برمی‌خیزد، نام امام خمینی و سخن از انقلاب او، بر تارک آن می‌درخشد. به‌یقین، خودسازی امام و سیروسلوک ایشان، در روند انقلابی‌شدن و انقلابی‌بودن ایشان تأثیرگذار بوده است، چه بسا نشأت گرفته از آن باشد و این دو، تفکیک‌پذیر نیستند. امام خمینی پیش از آن که رهبر جامعه باشد، عارف و سالک بود و انقلاب را نیز بر این اساس، بنیان نهاد. اگر امام خودساخته نبود، بی‌گمان مقهور دشواری‌ها و مرعوب تهدیدها می‌شد و عقب می‌نشست، اما چنین نشد و تا پایان عمرشان، ذره‌ای تردید بر دل‌شان راه نیافت (گروه گفت‌وگو فرهنگ سدید، ۱۳۹۸). یکی از مقدمات ضروری خودسازی، داشتن انگیزه حرکت است. به عبارت دیگر شناخت مقصد و مسیر به‌تنهایی کافی نیست، بلکه داشتن انگیزه نیز ضروری است. امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) در روایتی می‌فرماید: «من عرف نفسه جاهدها، و من جهل نفسه اهلها؛ کسی که خود را بشناسد با آن مجاهده می‌کند و کسی که به خویشتن جاهل باشد نفس خود را وامی‌گذارد.» (آمدی، ۱۴۱۰، ۵۸۳).

در بیانیه گام دوم انقلاب در راستای آینده‌نگری که یکی از مصادیق مهم در برنامه‌ریزی و رسیدن به هدف می‌باشد اشاره شده که: "دهه‌های آینده دهه‌های شما است و شما باید کارآزموده و پُرانگیزه از انقلاب خود حراست کنید" یا در جای دیگر چنین آمده است: "برای برداشتن گام‌های استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت و از تجربه‌ها درس گرفت.

همچنین در بخش توصیه‌هایی برای جوانان به این موضوع مهم اشاره گردیده است که: "... نکته‌ی مهمی که باید آینده‌سازان در نظر داشته باشند، این است که در کشوری زندگی می‌کنند که از نظر ظرفیتهای طبیعی و انسانی، کم‌نظیر است و بسیاری از این ظرفیتهای با غفلت دست‌اندرکاران تاکنون بی‌استفاده یا کم‌استفاده مانده است..." (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷).

بررسی مؤلفه‌های خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب/رودگردن‌زاد

معنویت و اخلاق

معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است، و اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راست‌گویی، شجاعت، تواضع، اعتماد به نفس و دیگر خلقیات نیکو است. معنویت و اخلاق، جهت‌دهنده‌ی همه‌ی حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آن‌ها، محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتی با برخورداری مادی، جهنم می‌آفریند (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷).

یکی از ابعاد خودسازی، تلاش در جهت «کسب فضائل و ملکات نفسانی» و «پرهیز از رذایل و پلیدی‌ها» است. خودسازی در بُعد «معنویت و اخلاق» از تکالیف بسیار سخت و بزرگی است که بر دوش انسان‌هاست، اما کسی که می‌خواهد پرچم انقلاب را به دست گیرد و با این نام شناخته شود، مسئولیتی دوچندان خواهد داشت. نکته این است که چنین فردی، هم به علت آگاهی و دانش خود و هم به دلیل مزین شدن به صفت «انقلابی»، در کانون توجه و حساسیت دوستان و دشمنان خواهد بود و هر عمل خطای او، خسارت و زیان بیشتر و گسترده‌تری به دنبال خواهد داشت. معمار انقلاب در این باره می‌گوید که اگر به سبب کردار و رفتار یک مسلمان، یک نفر گمراه شده و از اسلام و انقلاب برگردد، چنین فردی مرتکب «اعظم کبائر» شده است (امام خمینی، جهاد اکبر یا مبارزه با نفس، ص. ۳). اگر کسی ذهن خود را از توجه به پستی‌ها باز دارد، گرایش و خواسته‌های او رنگ تعالی می‌گیرد و چنین فردی در کنش‌ها و رفتارهای خود رضایت الهی را می‌جوید و در مسیر راستین قدم می‌گذارد. در مقابل، اگر کسی تمنیات و تمایلات منفعت‌جویانه خودش را اصل قرار دهد، و برای رسیدن به مطامع خود بکوشد، انسان‌های بسیاری را به رنج و مشقت انداخته، آسیب می‌زند و انسانیت را پشت سر می‌گذارد تا به جاه و مقام و منفعتی برسد و به این دلیل، هیچ‌کس از عمل و کردار او در امان نخواهد بود. چنین کسی حتی اگر بتواند در این دنیا به جایگاه و درجه‌ای برسد، بدون شک، آخرت خود را تباه ساخته است. به همین جهت، در نهج البلاغه آمده است: اگر نفس خویش را از بسیاری از آنچه دوست می‌داری، به سبب آنچه ناخوش می‌داری، باز نداری، هوا و هوس تو را به راه‌هایی می‌کشاند که زیان‌های فراوان در انتظارت خواهد بود. پس همواره، زمام نفس خویش فروگیر و راه خطا بر او بر بند (نهج البلاغه؛ ترجمه عبدالمحمد آیتی؛ نامه ۵۶/۱۶۱) (گروه گفت‌وگو فرهنگ سدید، ۱۳۹۸). شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هرچه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می‌آورد؛ این، بی‌گمان محتاج جهاد و تلاش است و این تلاش و جهاد، بدون همراهی

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۱، بهار ۱۴۰۰

حکومت‌ها توفیق چندانی نخواهد یافت. اخلاق و معنویت، البته با دستور و فرمان به دست نمی‌آید، پس حکومت‌ها نمی‌توانند آن را با قدرت قاهره ایجاد کنند، اما اولاً خود باید منش و رفتار اخلاقی و معنوی داشته باشند و ثانیاً زمینه را برای رواج آن در جامعه فراهم کنند و به نهادهای اجتماعی در این باره میدان دهند و کمک برسانند؛ با کانون‌های ضد معنویت و اخلاق، به شیوه‌ی معقول بستیزند و خلاصه اجازه ندهند که جهنمی‌ها مردم را با زور و فریب، جهنمی‌کنند (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷).

در جای دیگر بیانیه آمده است: "عیار معنویت و اخلاق را در فضای عمومی جامعه به گونه‌ای چشمگیر افزایش داد".

"هرچند دست تطاول تبلیغات مروج فساد و بی‌بندوباری در طول دوران پهلوی‌ها به آن ضربه‌های سخت زده و لجن‌زاری از آلودگی اخلاقی غربی را به درون زندگی مردم متوسط و بخصوص جوانان کشانده بود، ولی رویکرد دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی، دل‌های مستعد و نورانی به‌ویژه جوانان را مجذوب کرد و فضا به سود دین و اخلاق دگرگون شد".

تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زبان‌های بی‌جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملت ما زده است؛ مقابله با آن، جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌طلبد که باز چشم امید در آن به شما جوان‌ها است.

کسب معرفت

دیگر بعد خودسازی، تلاش برای «کسب معرفت انقلابی» است؛ بدین معنی که هرکسی، آگاه بر زمان و زمانه خویش باشد و به درستی بیاندیشد تا صدق و کذب و حق و باطل را از یکدیگر تمیز و تشخیص دهد. شناخت‌های سطحی و غلط، رفتارهای ناصواب و نسنجیده به دنبال دارند. کسانی هستند که احساس مسئولیت می‌کنند، انگیزه دارند، اما این انگیزه را اشتباه خرج می‌کنند و اسلحه را به آنجایی که باید، نشانه نمی‌گیرند؛ این بر اثر بی‌بصیرتی است. اگر بصیرت نباشد، هرچه که مسئولیت و انگیزه و احساس بیشتر باشد، خطر نیز بیشتر است. در چنین شرایطی، به آدم بی‌بصیرت و بدون روشن‌بینی که دوست و دشمن را نمی‌شناسد و نمی‌فهمد که این احساس و نیرو و انگیزه را باید در کجا به کارگیرد، اعتمادی نیست (آیت‌الله خامنه‌ای؛ در دیدار اعضای بسیج؛ ۶ آذرماه ۱۳۹۳). از این رو، رهبری بر مقوله بصیرت التفات ویژه‌ای دارند. «بصیرت» و «روشن‌بینی» به معنای مجموعه‌ای است از شناخت زمان، شناخت نیاز، شناخت اولویت، شناخت دوست و دشمن و شناخت وسیله‌ای که در مقابل دشمن باید به کاربرد. همیشه با یک سلاح نمی‌شود مبارزه کرد و در همه‌ی میدان‌ها با یک سلاح نمی‌شود رفت. کسانی که بصیرت

بررسی مؤلفه‌های خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب/رودگر نژاد

ندارند مانند کسانی‌اند که در تاریکی شب، در مه غلیظ، می‌خواهند مخالف و دشمنی را بزنند؛ درحالی‌که نمی‌دانند دشمن کجاست و ممکن است جایی را بزنند که دوست آنجاست (آیت‌الله خامنه‌ای؛ در دیدار اعضای بسیج؛ ۶ آذرماه ۱۳۹۳). در مقابل، اگر کسی قدرت تحلیل و روشن‌بینی داشته باشد، به احتمال کمتری با خطا و محاسبه نادرست مواجه می‌شود؛ چنان‌که فرموده‌اند: شبهات و نادانی‌ها به کسی که عالم به زمان خود است، هجوم نمی‌آورند (تحفالعقول؛ ص ۳۵۶). البته بصیرت و شناخت سیاسی و اجتماعی به معنای پایان راه نیست و کسی که حق را دریافت باید بر اساس شناخت، «عمل» کند و بدون ذره‌ای واهمه و تردید، قدم در راه انقلابی خویش بگذارد؛ چنان‌که با هر نسیمی به چپ و راست متمایل نشود یا به اخم و قدرت‌نمایی اهل باطل، مرعوب و گوشه‌نشین نشود و یا در لاک محافظه‌کاری فرو نرود (گروه گفت‌وگو فرهنگ سدید، ۱۳۹۸). اولین و مهم‌ترین راه تقویت ایمان، تحصیل و تقویت آگاهی از طریق مطالعه، تأمل و تفکر است. ریشه ایمان قلبی در معرفت و اندیشه قرار دارد. آگاهی و تفکر، بیدار کننده قلب از خواب غفلت و زنده کننده دل انسان است. کسی که آگاهی ندارد، در حقیقت، مرده‌ای است که میان زندگان راه می‌رود.

عرفای اسلامی روی این مطلب تکیه فراوان دارند که معرفت‌النفوس و معرفت‌الله از یکدیگر جدا نیستند. در تعریف مقام آدمیت چنین آورده‌اند: در صورتی که انسان خودش را بشناسد و بداند که ایشان برای چه هدفی آفریده شده و راه رسیدن به هدف مذکور چیست و برای نیل به آن کنجکاو و تلاش نماید و موفق شود به مقام آدمیت رسیده است.

برای رسیدن به معرفت حقیقی باید موانع را شناخت در بیانیه گام دوم در این خصوص آمده است؛ "رهزنان فکر و عقیده و آگاهی بسیارند؛ حقیقت را از دشمن و پیاده نظامش نمی‌توان شنید" و نیز در راستای اهمیت کسب معرفت و دانش در بیانیه اشاراتی گردیده است؛

"بینش سیاسی آحاد مردم و نگاه آنان به مسائل بین‌المللی را به گونه‌ی شگفت‌آوری ارتقاء داد."

"دانش، آشکارترین وسیله‌ی عزت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است."

"اما مؤکداً به نیاز کشور به جوشاندن چشمه‌ی دانش در میان خود اصرار می‌ورزیم" (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷).

تقویت روحیه و خودباوری

خودباوری زیربنای عظمت و اقتدار انسان‌ها، ملت‌ها و دولت‌ها و راه رسیدن به عزت، شرافت، پیشرفت

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۱، بهار ۱۴۰۰

و توسعه فرد و جامعه است. با پیدایش خودباوری در افراد و ملت‌ها استعدادها شکوفا و معضلات و مشکلات برطرف می‌شود. تا زمانی که نقش مهم خودباوری در زندگی فردی و اجتماعی به‌طور کامل شناخته نشود، استعداد و توانمندی‌های موجود در فرد و جامعه به‌خوبی مورد شناسایی قرار نگیرد و از امکانات بالفعل و بالقوه فردی، ملی و دینی کشور بی‌خبری باشد، از اهداف و نقشه‌های دشمنان بی‌خبر باشد، بی‌تردید از اتخاذ شیوه‌هایی که موجب ایجاد و یا تقویت خودباوری می‌شوند نیز عاجز خواهد شد و استقلال و وحدت ملی جامعه در مقابل جوامع دیگر با خطر مواجه خواهد گشت و زمینه وابستگی در بسیاری مسائل را در پی خواهد داشت. رابطه‌ی بین کشورها در زمینه‌ی علم باید رابطه‌ی صادرات و واردات باشد؛ یعنی در آن تعادل و توازن وجود داشته باشد. همچنانی که در باب مسائل اقتصادی و بازرگانی، اگر کشوری وارداتش بیشتر از صادراتش شد، ترازش منفی می‌شود و احساس غبن می‌کند، در زمینه‌ی علم هم باید همین‌جور باشد. علم را وارد کنید، عیبی ندارد؛ اما حداقل به همان اندازه که وارد می‌کنید - یا بیشتر - صادر کنید. باید جریان دوطرفه باشد؛ و آلا اگر شما دائماً ریزه‌خوار خوان علم دیگران باشید، این پیشرفت نیست. علم را بگیرید، طلب کنید، از دیگران فرابگیرید؛ اما شما هم تولید کنید و به دیگران بدهید. مواظب باشید تراز بازرگانی شما در اینجا هم منفی نباشد. متأسفانه در این یکی دو قرن شکوفائی علم در دنیا، تراز ما تراز منفی بوده. از اول انقلاب کارهای خوبی شده؛ اما این کارها بایستی با سرعت و شدت هرچه بیشتر ادامه پیدا کند (بیانات در دیدار استادان و دانشجویان کردستان، ۲۷/۰۲/۱۳۸۸) (گروه گفتمان فرهنگ سدید، ۱۳۹۸). در همین راستا در بیانیه گام دوم انقلاب چنین آمده است:

"... روحیه و باور ما می‌توانیم را به همگان منتقل کرد؛ به برکت تحریم دشمنان، اتکاء به توانایی داخلی را به همه آموخت و این منشأ برکات بزرگ شد..."

در بخش دیگر از این بیانیه توصیه که به جوانان دارد اشاره می‌شود "با نگاه انقلابی و روحیه‌ی انقلابی و عمل جهادی را به کار بندند و ایران عزیز را الگوی کامل نظام پیشرفته‌ی اسلامی بسازند" (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷).

قدرت اراده و ایمان

منظور از عمل در این مسیر، رفع موانع و ایجاد شرایط ارتباط و توجه عملی به خداوند است. عبادت و پرستش، شاهراه ارتباطی بنده با خداوند و تقویت ایمان به اوست؛ اما برای رسیدن به آن و انجام عبادت به‌صورت مؤثر، پیمودن مراحل زیر، ضروری می‌باشند:

بررسی مؤلفه‌های خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب/رودگر نژاد

۱. مبارزه باریشه‌های گناه؛ گناه، رفتار ناهنجاری است که ناشی از خودخواهی و هواپرستی انسان است و ایمان آدمی را تضعیف می‌کند. برای پاک‌سازی خود از گناه، ریشه‌ای‌ترین کار، مبارزه با زمینه‌های نفسانی آن است؛ یعنی صفات و ملکاتی که انگیزه این رفتار را در آدمی به وجود می‌آورند.

۲. مبارزه با عادت‌هایی که مانع رشد انسان هستند؛ برخی عادت‌ها در انسان، مانع حرکت او در جاده ایمان تلقی می‌شوند؛ به‌عنوان مثال، کسی که به پرخوری، پرخوابی و پرگویی عادت نموده، قادر نخواهد بود به انجام وظایف واجب و مستحب خود اقدام کند.

۳. مبارزه مستقیم با گناهان و ترک و جبران آن‌ها؛ علاوه بر مبارزه با زمینه‌های گناه، مبارزه مستقیم با گناه و ترک و جبران آن از طریق روش توبه، زمینه تقویت ایمان و پاکی انسان را از آلودگی و تاریکی فراهم می‌آورد.

۴. انجام وظایف واجب شرعی؛ یکی از مراحل بسیار مهم و سرنوشت‌ساز در تقویت ایمان، انجام وظایف واجب و اطاعت از فرامین خداوند است. این مرحله که در عرفان اسلامی از آن به قرب فرایض تعبیر می‌شود، سرانجام به حصول تقوا و بهره‌مندی از آثار و ارزش‌های ناشی از آن، خواهد انجامید.

۵. انجام نوافل و مستحبات؛ نهایی‌ترین مرحله در جاده ایمان که به محبت و عشق الهی می‌انجامد، مرحله انجام مستحبات و نوافل است؛ مرحله‌ای که عرفا از آن تحت عنوان قرب نوافل و راه عشق تعبیر می‌کنند. قرب نوافل، پایانی‌ترین مقصد دین و مؤثرترین راه نزدیکی انسان به خدا و کسب مقام ولایت و خلافت الهی است.

در اینجا برخی از تاکیدات مقام معظم رهبری در خصوص قدرت اراده و ایمان به آن اشاره شده، فهرست گردد:

"اگر نبود قدرت عظیم ایمان و انگیزه‌ی این ملت و رهبری آسمانی و تأییدشده‌ی امام عظیم الشان ما، تاب آوردن در برابر آن همه خصومت و شقاوت و توطئه و خباثت، امکان‌پذیر نمی‌شد."

همچنین جهت استفاده بهینه از ظرفیت بالای کشور جهت توسعه به این امر اشاره شده است که؛ "....مدیران کارآمد و پُرانگیزه و خردمند می‌توانند با فعال کردن و بهره‌گیری از آن، درآمدهای ملی را با جهشی نمایان افزایش داده و کشور را ثروتمند و بی‌نیاز و به معنی واقعی دارای اعتمادبه‌نفس کنند و مشکلات کنونی را برطرف نمایند....." (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷).

نتیجه‌گیری و راهکارها

از آنجاکه موضوع خودشناسی و خودسازی انسان می‌باشد به محورهای اصلی انسان‌شناسی مانند آفرینش و کمال‌نهایی انسان اشاره شده است. خدایابی، عاری شدن از علائق دنیوی، تزکیه نفس و الهام از وحی عوامل خودشناسی و نسیان خداوند و خودخواهی موانع آن، و خداشناسی، خودسازی و جهان‌شناسی از آثار آن هستند. ایمان، عبادت، ذکر خدا، نماز، تفکر، تقوا، توبه، موعظه، زهد، یقین، حکمت و گام‌های عملی از مؤثرترین عوامل خودسازی هستند. از سویی پیروی از هواهای نفسانی، غفلت، دنیاپرستی، پیروی از شیطان از موانع درونی و بیرونی خودسازی به شمار می‌روند. از این‌روی راه‌کاری مناسب برای برخورد با هرکدام از این موانع در جای خود ذکر شده است. مهم‌ترین آثار خودسازی عبارتند از: قرب‌الهی، خودشناسی و رستگاری. لذا در این مقاله سعی شده است موضوع خودسازی در قالب ابعاد؛ خودشناسی، هدف‌داری و آینده‌نگری، معنویت و اخلاق، کسب معرفت، تقویت روحیه و خودباوری، قدرت اراده و ایمان به صورت مدل مفهومی با محوریت بیانیه گام دوم انقلاب تشریح شود.

برخی از توصیه‌های مقام معظم رهبری به‌عنوان راهکارهای تقویت و توسعه خودسازی به توجه به مؤلفه‌های مدل مفهومی اشاره می‌گردد:

- یک توصیه مسأله‌ی خودسازی اعتقادی و علمی و اعتقادی و عملی است. «علیکم انفسکم»؛ آن نگاه اسلام به انسان در خطاب فردی را همیشه در نظر داشته باشید. خودتان را حفظ کنید؛ «علیکم انفسکم». جاده‌ای که انسان را به خدا و نورانیت می‌رساند، جاده‌ی ترک محرمات و بجا آوردن واجبات است. واجبات را اهمیت بدهید، گناهان را پرهیز کنید؛ تهذیب یعنی این. چون دل‌های شما جوان است، نورانی است، آلودگی بحمدالله در دل‌ها و روح‌های شما نیست، خدای متعال کمک خواهد کرد؛ تفضل خواهد کرد.

- جوانان خودسازی کنند؛ هم خودسازی علمی، هم خودسازی اخلاقی و معنوی و دینی، هم خودسازی جسمی - و روحیه و امید خود را برای دفاع از این کشور حفظ نمایند که این سرمایه‌ی بسیار بزرگی است.

- برای اینکه در جامعه اخلاق استقرار پیدا کند، دو چیز لازم داریم: یکی تمرین و مجاهدت خود ماست و یکی هم آموزش‌های اخلاقی.

- یک ملت از لحاظ دانش باید پیشرفته باشد، از لحاظ اخلاق، از لحاظ ایمان، از لحاظ عزم و اراده، تا بتواند اقتدار خود را حفظ کند.

بررسی مؤلفه‌های خودسازی در بیانیه گام دوم انقلاب/رودگردن‌زاد

- خودتان را مجهز و آماده کنید؛ هم از لحاظ آمادگی علمی و فنی، هم از لحاظ آمادگی سازمانی و انضباطی، و هم از لحاظ آمادگی ایمانی و عقیدتی و روحی که این پشتوانه‌ی همه‌ی آنها است.
- با اقتدار و عزم کافی و با تهذیب نفس و خودسازی علمی و خودسازی اخلاقی پیش بروید. ان شاء الله روزی را خواهد دید که کشورتان به برکت مجاهدت‌های شما در اوج افتخار و در قله‌ی اقتدار باشد.

منابع

- ۱) پرسمان، (۱۳۸۸)، "چگونه خودسازی کنیم؟" <https://hawzah.net/fa/Magazine>
- ۲) تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، (۱۴۱۰)، "غررالحکم و درر الکلم"، رجائی، سید مهدی (محقق / مصحح)، ناشر: دار الكتاب الإسلامی.
- ۳) خامنه‌ای، سید علی (مقام معظم رهبری)، (۱۳۹۷)، "بیانیه گام دوم انقلاب".
- ۴) ریاضی هروی، شیدا و شمشیری، بابک، (۱۳۹۴)، "ابعاد خودشناسی از نگاه اسلام"، مجله معرفت، سال بیست و دوم، شماره ۱۹۱.
- ۵) شریف الرضی، محمد بن حسین، (۱۳۷۸)، "نهج البلاغه: مجموعه خطبه‌ها و نامه‌ها و کلمات قصار امام علی (علیه السلام)"، آیتی، عبدالمحمد (مترجم)، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۶) گروه گفتمان فرهنگ سدید، (۱۳۹۸)، "تعریف خودسازی انقلابی در بیانیه گام دوم انقلاب/ انقلابی فرسوده نتیجه غفلت از خویشتن انقلابی"، <http://farhangesadid.ir>
- ۷) "مجموعه بیانات رهبری" از سایت: khamenei.ir
- ۸) "مجموعه بیانات امام خمینی" از سایت: <http://www.imam-khomeini.ir/>